२) सीलानिसंसा

प्रस्तावना

तिपिटकातील अनेक ग्रंथावर विस्तृत पालि टीका लिहिणारा टीकाकार म्हणजे अट्ठकथाकार म्हणून आचार्य बुद्धघोष प्रसिध्द आहेत. त्यांनी बौद्ध तत्वज्ञानाविषयी 'विसुद्धिमग्ग' नावाचा एक उत्कृष्ट स्वतंत्र ग्रंथही लिहिला आहे. त्यामधून प्रस्तुत उतारा घेतला आहे. शीलगंध म्हणजे सदाचरणाचा सुगंध कसा असतो, याचे वर्णन या गाथांमध्ये केले आहे. तसेच कुठल्याही नदीच्या पाण्यापेक्षा माणसाला पवित्र करण्याचे सामर्थ्य शीलरूपी पाण्यात कसे असते, शील अन्य सर्व अलंकारांना मागे सारून माणसाची शोभा कशी वाढविते, अशाप्रकारे शीलाची प्रशंसा यामध्ये आहे.

" सर्व लोकात सामंजस्य व बंधुभाव वाढीला लावून त्यांना शील, सदाचार व नितीमूल्याची जाणीव करून देणे"

सासने कुलपुत्तानं, पतिट्ठा नत्थि यं विना।
आनिसंसं परिच्छेदं, तस्स सीलस्स को वदे।।१।।

न गङ्गा यमुना चापि, सरयु वा सरस्सती।
निन्नगा वा अचिरवती, मही वा पि महानदी।।२।।

सक्कुणन्ति विसोधेतुं, तं मलं इध पाणिनं।
विसोधयति सत्तानं, यं वे सीलजलं मलं।।३।।

न तं सजलदा वाता, न चा पि हरिचन्दनं।
नेव हारा न मणयो, न चन्दकिरणङ्कुरा।।४।।

समयन्तीध सत्तानं, परिळाहं सुरक्खितं।
यं समेति इदं अरियं सीलं, अच्चन्तसीतलं।।५।।

सीलगन्धसमो गन्धो, कुतो नाम भविस्सति।
यो समं अनुवाते च, पटिवाते च वायति।।६।।

सग्गारोहणसोपानं, अञ्ञं सीलसमं कुतो।
व्दारं वा पन निब्बाननगरस्स पवेसने।।७।।

सोभन्तेव न राजानो, मुत्तामणिविभूसिता।
यथा सोभन्ति यतिनो, सीलभूसनं भूसिता।।८।।

अत्तानुवादादिभयं विध्दंसयति सब्बसो।
जनेति कित्तिहासं च, सीलं सीलवतं सदा।।९।।

गुणानं मूलभूतस्स, दोसानं बलघातिनो।
इति सीलस्स विञ्ञेय्यं, आनिसंसकथामुखं ति।।१०।।

(संदर्भ–विसुद्धिमग्ग)

शब्दार्थ

सीलानिसंसा (स्त्री.) – सदाचरणाची स्तुती, आनंद
सासन (नपु.)– शासन, शिकवण, सिध्दांत
पतिट्ठा (स्त्री.)– स्थैर्य, प्रतिष्ठा
परिच्छेद (पु.)– मर्यादा
निन्नग (स्त्री.)– नदी(वरून खाली वाहणारी)
सीलजलं (नपु.)– सद्गुणरूपी पाणी
चन्दकिरणङ्कुरा (पु.)– चंद्राचे कोवळे किरण
मलं (नपुं.)– मळ
न समयन्ति (वर्त.क्रि.)– शांत करीत नाहीत.
परिळाहं (नपुं.)– दाह
अनुवाते (वि.)– वाऱ्याच्या दिशेने
पटिवात (वि.) – वाऱ्याच्या विरुध्द दिशेने
सग्गारोहणसोपानं (वि.) – सन्मार्गाने जाण्याची पायरी
मुत्तामणिविभूसिता (वि.)– मोती व रत्ने यांनी अलंकृत
अत्तानुवादादिभयं (नपु.) – दुसरे आपली निंदा करतील या भितीने.
कित्तिहासं (वि)– कीर्ती आणि हास्य, आनंद
मूलभूत (नपु)– उगमस्थान
बलघातिनो (पु,)– बळ नष्ट करणारे

स्वाध्याय

१. खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

१) कुलपुत्राची कशामुळे प्रतिष्ठा नसते?

२) गंगा, यमुना व इतर नद्यांचे पाणी कोणत्या मळाला स्वच्छ करू शकत नाही?

३) सर्वांत शीतल कोणते जल आहे?

४) शीलाचा सुगंध कोणत्या दिशेने वाहतो?

५) निर्वाणरुपी नगरात प्रवेश करण्यासाठी कोणत्या प्रवेशद्वारासारखे द्वार नाही?

६) भिक्खू कशामुळे शोभून दिसतो?

२. खालील वाक्ये सत्य/असत्य ओळखा.

१) सीलगन्धसमो गन्धो कुतो नाम भविस्सति।

२) सासने कुलपुत्तानं, पतिट्ठा यं विना।

३) सग्गारोहणसोपानं, अञ्ञं सीलसमं कुतो।

४) यथा न सोभतियतिनो सीलभूसनभूसिता।

३. खालील प्रश्नांची सूचनेनुसार कृती करून उत्तरे लिहा.

१) तस्स.........को वदे। (सीलस्स/सीलं)
(योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण निवडा)

२) सग्गारोहण........ अञ्ञं सीलसमं कुतो।
(सोपानं/द्वार)(योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा.)

३) सीलगन्ध (माध्यम भाषेत अर्थ लिहा.)

४) नत्थि (संधी-विग्रह करा.)

४. संधी करा.

१) सोभन्त+एव

२) चन्दकिरण+ अङ्कुर

३) सत्त + अत्तानं

४) न + एव

५) सील+आनिसंसा

५. जाळरेखाचित्र पूर्ण करा.

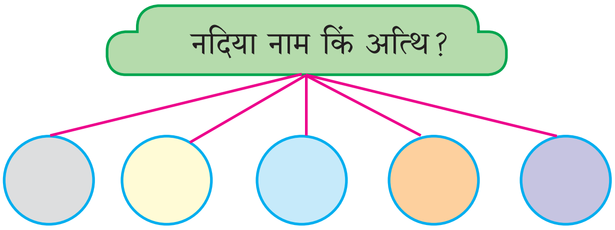

६. योग्य जोड्या लावा.

'अ' गट	'ब' गट
१) सीलगन्धोसमो गन्धो	अ) मुत्तामणिविभूसिता।
२) सग्गारोहणसोपानं	ब) कुतो नाम भविस्सति।
३) सोभन्तेव न राजानो	क) अञ्ञं सीलसमं कुतो।
	ड) सीलभूसनं भूसिता।

७. दीर्घोत्तरी प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

१) सदाचाराचा सुगंध कसा असतो त्याचे वर्णन करा.

२) सर्व अलंकारामध्ये शीलाचा अलंकार कसा श्रेष्ठ आहे? ते स्पष्ट करा.

☆☆☆